

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Denisa Wilczková

Střídavá péče v judikatuře českých soudů

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Střídavá péče v judikatuře českých soudů vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 19. listopadu 2019

Denisa Wilczková

Poděkování:

Za odborné vedení diplomové práce, cenné rady, ochotu a rychlost v rámci komunikace a poskytnutých konzultací bych na tomto místě velice ráda poděkovala vedoucí diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph. D.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Vymezení některých základních pojmů	8
1.1 Rodina	8
1.2 Rodičovská odpovědnost	10
1.3 Jednotlivé formy péče o dítě	11
1.4 Pojem a právní úprava střídavé péče v ČR	14
1.4.1 Pojem	14
1.4.2 Aktuální mezinárodní úprava	15
1.4.3 Aktuální česká právní úprava	16
2. Kritéria vhodnosti střídavé péče	17
2.1 Subjektivní kritérium	19
2.2 Objektivní kritérium	19
3. Střídavá péče v judikatuře českých soudů - vybraná judikatura ÚS	22
3.1 Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 2482/13 - kritéria pro posuzování vhodnosti střídavé péče	22
3.2 Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 1506/13 - vzdálenost bydlišť rodičů	24
3.2.1 Nález ÚS sp. zn. II. ÚS 169/16	26
3.3 Usnesení ÚS sp. zn. IV. ÚS 106/15 – přání dítěte	27
4. Budoucnost střídavé péče v České republice	30
4.1 Cochemská myšlenka aneb „Rodiče, poslouchejte!“	30
4.1.1 Vznik a vývoj Cochemského modelu	31
4.1.2 Cochemský model ve světle tzv. Cochemské úmluvy	33
4.1.3 Cochemský systém v českém právním prostředí	35
Závěr	38
Seznam použité literatury	42

Seznam použitých zkratek

Sp. zn.	Spisová značka
LZPS	Listina základních práv a svobod
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o právech dítěte vyhlášená Valným shromážděním OSN 20. 11. 1989 v New Yorku
Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ÚS	Ústavní soud

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala problematiku střídavé péče. K volbě tohoto tématu mě přivedla zejména jeho aktuálnost, neboť úprava péče o dítě po rozvodu manželství a konkrétně forma střídavé péče představuje v dnešní společnosti stále velice diskutované téma, na něhož neexistuje ucelený názor. Část veřejnosti říká střídavé péči ano, zbylá naopak střídavou péči odmítá. A není tomu jinak ani v české justici. Dalším z důvodů, proč právě toto téma, je můj osobní zájem o oblast rodinného práva jako takového.

Diplomovou práci jsem strukturovala do čtyř kapitol a jednotlivých dílčích podkapitol. V práci využívám především metody deskriptivní a analytické, přičemž jako cíl práce jsem si stanovila analyzovat soudní rozhodnutí (vybraná). Rovněž využívám metody deduktivní, která se prolíná napříč celou prací. Sporadicky se v práci objeví metoda statistická, a to například v kapitole věnované kritériím vhodnosti střídavé péče, kde jsem na úvod nakoukla do Přehledu pravomocných rozhodnutí soudů ve věcech opatrovnických, když jsem se zabývala prioritou té, které formy péče o dítě.

První kapitola je zaměřena teoreticky, v ní jsem se soustředila na vymezení některých základních pojmů, abych čtenáře uvedla do problematiky, forem péče o dítě a následně na samotný institut střídavé péče (od jeho vymezení, přes právní úpravu až po nejlepší zájem dítěte), přičemž cílem této kapitoly bylo již zmíněné teoretické uchopení střídavé péče, její zařazení do právního řádu České republiky a odlišení střídavé péče od ostatních forem péče o dítě v případě rozvodu manželství. Zde jsem informace čerpala především z monografií, právních předpisů a komentářů. Cennými zdroji byly v neposlední řadě taktéž články z odborných časopisů.

V druhé kapitole své práce rozebírám předpoklady, právní i faktické, které umožňují rozhodnutí o střídavé péči. Dozvíme se zde rovněž, jaká kritéria Ústavní soud v souvislosti se svěřením dítěte do střídavé péče ve svých nálezech vytyčil a která musí obecné soudy respektovat a jejich naplnění zkoumat, pakliže se o střídavé péči rozhoduje.

Stěžejní část mé diplomové práce pak představuje kapitola třetí, kapitola střídavá péče v judikatuře českých soudů – vybraná judikatura Ústavního soudu. Zde si kladu za cíl, s ohledem na rozsah práce, provést analýzu vybrané judikatury Ústavního soudu České republiky, se zaměřením se na jeho pohled a rozhodovací praxi v této oblasti, přičemž velkou pozornost u jednotlivých vybraných rozhodnutí věnuji primárně analýze nejlepšího zájmu dítěte. Jak již samotný název kapitoly napovídá, tady jsem vycházela a informace čerpala

především z nálezů Ústavního soudu velice dobře dostupných v internetové databázi NALUS. Vzhledem k četnosti ústavních stížností a relativně strohé zákonné právní úpravě považuji judikaturu ÚS za nejpřínosnější zdroj informací pro tuto práci.

Poslední kapitola je věnována budoucnosti střídavé péče v České republice, a to konkrétně možnostem vylepšení jejího využití. Inspirací je pro mne situace v Německu, kde se uplatňuje tzv. Cochemská praxe, která je mi osobně sympatická a ve které vidím jisté usnadnění či možná spíše pozitivní dopad na celé řízení, pokud se týká rozhodování o péči o dítě po rozvodu/rozchodu, nicméně která se u nás, jak uvidíme, zatím příliš neprosadila. Před samotným psaním ale i v průběhu něj jsem studovala a informace sbírala zejména z odborných článků v právních časopisech, rozhovoru se zakladatelkou organizace cochem.cz Markétou Novákovou, využila jsem také manuálů Cochemské metody dostupných na oficiálních stránkách organizace.

Ještě před samotnou fází načítání a seznamování se se zdroji v rámci přípravy práce jsem si stanovila výzkumné otázky a sice zda představuje prioritou svěřeni dítěte do střídavé péče ve světle judikatury ÚS soulad se zákonným ustanovením a zásadou nejlepšího zájmu a blaha dítěte, a hlavně, zda je svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů skutečně v nejlepším zájmu dítěte. Na závěr diplomové práce tak shrnuji závěry, ke kterým jsem především díky provedené analýze rozhodovací praxe soudu došla, hodnotím právní úpravu, dosavadní judikaturu a rozvádím svůj vlastní názor na tuto aktuální problematiku.

1. Vymezení některých základních pojmů

Cílem této úvodní kapitoly mé diplomové práce bude krátce nastínit některé základní pojmy, které pomohou vystihnout, uchopit a zařadit střídavou péči jako institut jedné z forem péče o dítě po rozpadu manželství, a které se střídavou péčí přímo souvisí.

1.1 Rodina

Rodina, základní jednotka lidské společnosti. Nejdůležitější forma organizace soukromého života definovaná v psychologickém slovníku jako: „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.*“¹ Definovat přitom jednoznačně pojem rodina je problematické. Literatura uvádí rozdílné definice podle jednotlivých vědeckých přístupů (psychologický, sociologický, demografický). Omezíme-li se pouze na přístup psychologický, i zde nalézáme definice různé, a to podle systémových přístupů, jakými jsou např. psychoanalýza či behaviorismus. V jedné věci se však definice shodují. Tou je okruh osob, které rodinu utvářejí. V knize *Dítě a rozvod rodičů* od autorky Ilony Špaňhelové je rodina charakterizována z hlediska psychologického také jako „*biopsychosociální skupina, která vzniká ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi kterými neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí (Langmeier).*“²

Za rodinu tak můžeme označit sociální jednotku tvořenou rodiči, kteří spolu žijí v partnerském svazku (přičemž se nemusí nutně jednat o manželství), a ostatními členy rodiny a dítětem. Obecně použitelné vymezení rodiny český právní řád neobsahuje. Občanský zákoník ve svých úvodních ustanoveních stanoví, že „*rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní ochrany,*“³ jednoznačnou definici však neobsahuje. Definici rodiny nenajdeme ani v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku, přestože v hlavě IV. zvláštní části obsahuje trestné činy proti rodině a dětem. Naopak zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře sice v § 7 odst. 1 vymezení rodiny obsahuje, avšak toliko pro vlastní účely tohoto zákona.

Rodina a její funkce se v čase vyvíjí. Děje se tak především v souvislosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti i vztahy uvnitř rodiny. Funkce rodiny obecně spočívá v uspokojování potřeb a požadavků jejich členů. Rodina by proto měla zajistit minimálně základní funkce, které jejím členům umožní

¹ HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 512.

² ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 184.

³ § 3 odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

život ve společnosti. Přestože jsou přístupy k jednotlivým funkcím rodiny nejednotné, existují podle Jozefa Výrosta a Ivana Slaměníka čtyři základní funkce rodiny, jež jsou obecně přijímány a uznávány. Těmito funkcemi jsou funkce reprodukční, materiální, výchovná a emocionální.⁴

Za hlavní funkci rodiny lze považovat funkci reprodukční, jejímž účelem je zajištění reprodukce lidské populace. Má význam jak pro členy rodiny, tak i pro společnost jako celek, neboť je v zájmu společnosti, aby se rozrůstala a generačně obměňovala. Kromě reprodukce v sobě zahrnuje tato funkce i zajištění potřebných podmínek pro život a vývoj dítěte.

Rodina jako taková prošla od konce první světové války podstatnou změnou a stále se mění. Podle sociologa Iva Možného, autora knihy *Sociologie rodiny*, jde především o změny, které se týkají základní charakteristiky rodiny. Tyto změny se výrazněji projevily ve druhé polovině dvacátého století s nástupem nových technologií. Svůj vliv na to měla i hormonální antikoncepce, která tady postavila pomyslnou hráz mezi sexem a početím. Křesťanství totiž dlouhá léta považovalo manželství za nezrušitelnou instituci a rodina takto založená byla brána za doživotní. Takovéto pojetí postupně nahradilo pojetí manželství jako občanské smlouvy, kterou může kterákoli ze stran takřka kdykoli vypovědět. Namísto transcendentní garance svazku nastoupila láska založená na sexuální přitažlivosti. A tak došlo k postupnému nárůstu počtu rozvodů.⁵

Druhou základní funkcí rodiny je funkce materiální. Ta zahrnuje především zajištění bydlení, obživy, oděvů, výdajů spojených se vzděláváním a prací apod. Tady se domnívám, že tato funkce byla v minulosti významnější, než je tomu nyní, především proto, že v dnešní době, kdy žijeme v sociálním státě založeném mimo jiné na systému sociálních podpor, nejsou slabší členové již tolik závislí na těch silnějších. Přesto jsem toho názoru, že na své důležitosti neztratila.

Třetí základní funkci rodiny představuje funkce výchovná. Vše začíná v rodině, kde se dítě učí hygienický návykům, mravním a společenským normám. Rodina představuje pro dítě zejména zázemí, bezpečí a prostředí, které mu poskytuje orientaci v okolním světě.

Poslední, čtvrtou základní funkcí je funkce emocionální. Ona zmíněná potřeba zázemí, podpory a pomoci je potřebná pro všechny věkové kategorie. Není tak vázána na věk členů rodiny. Tato funkce se objevuje i ve vztahu k volbě partnera a uzavření manželství.⁶

⁴ VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 325.

⁵ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. s. 19-20.

⁶ VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 326-327.

1.2 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost je jedním ze stěžejních atributů rodičovství. Od předchozí právní úpravy⁷ se podstata a obsah rodičovské odpovědnosti nijak nezměnil. Došlo pouze ke sjednocení právní terminologie, kdy termín „rodičovská zodpovědnost“ nahradilo sousloví „rodičovská odpovědnost.“ Jak vyplývá z důvodové zprávy, výrazy „odpovědnost“ a „zodpovědnost“ jsou synonyma, a proto není důvod označovat totéž dvěma různě znějícími slovy.⁸

Vymezení rodičovské odpovědnosti nalezneme v OZ v části druhé věnující se rodinnému právu. Podle § 858 OZ zahrnuje rodičovská odpovědnost: *„povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.“*⁹ Z toho tedy vyplývá, že jde o souhrn práv a povinností mezi rodiči a dětmi. Jsou to ze své podstaty práva a povinnosti dlouhodobého charakteru, která nelze vyčerpat jednorázovým jednáním rodiče.¹⁰

Účelem rodičovské odpovědnosti je především ochrana nezletilého dítěte a jeho práv a výkon povinností a práv plynoucích z rodičovství v souladu s nejlepšími zájmy a blahem dítěte.¹¹ Rodičovská odpovědnost by přitom měla být vykonávána způsobem a v míře odpovídající stupni a vývoji dítěte.¹² Jinak tedy bude vykonávána ve vztahu k čtyřletému dítěti a jinak ve vztahu k dítěti ve věku čtrnácti let.

Rodičovská odpovědnost má několik složek. Vedle péče o dítě, udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa jeho bydliště a jeho zastupování a spravování jmění, spadá do rodičovské odpovědnosti i ochrana dítěte. Ta se vyčlenila z množiny péče o dítě, aby došlo k jejímu zdůraznění. V odborné literatuře najdeme, že se ochrana dítěte týká: *„jak ochrany jeho osoby v pravém smyslu, tak i ochrany jeho zájmů. Stejně tak lze pod pojem ochrany začlenit i povinnost vykonávat nad dítětem dohled přiměřený jeho věku, temperamentu, schopnostem a rozumové vyspělosti.“*¹³

⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. In HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.; WESTPHALOVÁ, L. a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 - § 975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. s. 815.

⁹ § 858 OZ

¹⁰ ŠMÍD, O.; HRUŠÁKOVÁ, M. In HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.; WESTPHALOVÁ, L. a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 - § 975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. s. 817.

¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 23-24/2013. s. 801-813.

¹² § 880 odst. 1 OZ

¹³ ŠMÍD, O.; HRUŠÁKOVÁ, M. In HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.; WESTPHALOVÁ, L. a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 - § 975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. s. 818.

Dohled mohou rodiče předat i jiné osobě, například prarodičům či jiným příbuzným anebo školskému zařízení, přičemž případné zanedbání zmiňovaného dohledu může mít následně vliv na posuzování náhrady škody.¹⁴

Je nutné si uvědomit, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně, přičemž není rozhodující, zda jsou rodiče dítěte manželé či nikoliv.¹⁵ Při rozhodování o záležitostech dítěte by se tak rodiče měli ideálně dohodnout. Typicky to platí o otázkách týkajících se jména a příjmení, bydliště dítěte apod. V případě, že se o zásadních otázkách, které se týkají dítěte, rodiče nedohodnou, nahradí jejich rozhodnutí soud.¹⁶

Z hlediska výkonu rodičovské odpovědnosti je důležité rozlišovat mezi rodičem jakožto nositelem rodičovské odpovědnosti a rodičem jakožto vykonavatelem rodičovské odpovědnosti. Například nezletilý rodič je sice ex lege nositelem rodičovské odpovědnosti, avšak výkon rodičovské odpovědnosti, s výjimkou výkonu povinnosti a práva péče o dítě, je ze zákona, až do doby, kdy nabude nezletilý plné svéprávnosti, pozastaven.¹⁷

Rodičovská odpovědnost není nikterak spojena se sankcí za nesplnění povinností, ale je spojena s řádným (odpovědným) plněním povinností a řádným (odpovědným) výkonem práv.¹⁸ Rodičovskou odpovědnost může v zákonem předepsaných případech soud omezit, v krajních případech i rodiče rodičovské odpovědnosti zbavit. Má-li dojít k rozvodu manželství rodičů dítěte a má-li být o rozvodu rozhodnuto: „soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte.“¹⁹

1.3 Jednotlivé formy péče o dítě

Rozhoduje-li soud o tom, jakým způsobem bude vykonávána péče o dítě po rozvodu či rozvodu rodičů, tedy probíhá-li řízení o úpravě poměrů dítěte, může rozhodnout a dítě svěřit do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče (případně do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte).²⁰ Podle § 907 OZ musí rozhodnutí soudu odpovídat zájmu dítěte. Soud musí vzít na zřetel zejména osobnost dítěte, jeho vlohy a schopnosti, citovou orientaci a zázemí, výchovné schopnosti každého z rodičů, stávající

¹⁴ K tomu více v § 2921 OZ

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 213.

¹⁶ § 877 OZ

¹⁷ KRÍSTEK, A. *Rodičovská odpovědnost pod drobnohledem*. [online]. epravo.cz, 2. června 2016 [cit. 14. března 2019]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodivovska-odpovednost-pod-drobnohledem-101467.html>.

¹⁸ HURDÍK, J. *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 98.

¹⁹ § 906 odst. 1 OZ

²⁰ § 907 odst. 1 OZ

a očekávanou stálost výchovného prostředí, citové vazby k dalším osobám. Rovněž také bere v úvahu, kdo doposud o dítě řádně pečoval a dbal o jeho výchovu, ale například také to, kde má dítě lepší předpoklad zdravého a úspěšného vývoje.²¹ Pro posouzení osobnosti dítěte, jeho vloh, schopností a citové orientace a k posouzení výchovných schopností rodičů může soud zadat vypracování znaleckého posudku.

Rodiče by se s existujícími formami uspořádání (výlučná, střídavá, společná péče) měli seznámit a zvolit tu, která bude pro jejich rodinu nejvhodnější. Při uspořádání péče by se měla dodržovat konkrétní pravidla, kterými jsou zejména pravidelnost a četnost, řád a známé prostředí, možnosti dítěte ovlivňovat frekvenci a míru styku s rodiči.²²

Vzhledem k tomu, že se střídavé péči budu podrobněji věnovat v následujících kapitolách této práce, uvedu na tomto místě pro představu a srovnání toliko krátkou charakteristiku péče výlučné a společné.

V případě **výlučné péče** je péče o dítě vykonávána jedním z rodičů. Statisticky se v České republice i dnes jedná o nejrozšířenější formu péče o dítě, mimo jiné i proto, že se jedná o nejstarší typ formy péče o dítě u nás. Až do roku 1998, kdy se do zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, dostala péče střídavá a společná, byla výlučná péče jediným možným způsobem svěřeni dítěte do péče po rozvodu manželství. Soud, rozhoduje-li o výlučné péči, svěří dítě do péče jednoho z rodičů, který poté vykonává individuální osobní péči o dítě. Druhému rodiči, tedy tomu, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, stanoví soud pravidelný styk s dítětem, přičemž rozsah se odvíjí od každého individuálního případu. Kromě stanoveného rozsahu styku s dítětem soud dále druhému, nepečujícímu rodiči stanoví v rámci zákonné povinnosti tzv. výživné na dítě. Jeho výše se odvíjí od rozhodnutí soudu.²³

Ve většině případů soudy svěřují děti do výlučné péče matce. Důvodů je několik. Ať už je to nezáměr otce, ale také fakt, že otec často nedokáže vytvořit takové podmínky, aby byl výkon tohoto typu péče o dítě fakticky možný.²⁴ Nicméně dle mého názoru jsou tyto závěry subjektivní a vždy bude záležet případ od případu. Navíc doba i společnost se vyvíjí a mám za to, že dnes je situace poněkud odlišná. Často jsou to právě muži, kteří zůstávají s dětmi v domácnosti na rodičovské dovolené, přičemž důvodů může být několik, i když tím

²¹ § 907 OZ

²² DOBRUŠKOVÁ, E., VEČERKOVÁ, P., HRDLIČKOVÁ, I., ŠILAROVÁ, E., HOLLÁ, K., VAVROŇOVÁ, M., HOLLÝ, M. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. mpsv.cz, 2012 [cit. 18. března 2019]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck. 2017, s. 227.

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 183-189.

nejčastějším pravděpodobně bude pracovní pozice ženy, která je výnosnější, a tak už zde nemáme ten klasický pohled na úlohy rodičů, který zde byl pár let, generací před námi. Ostatně existuje u nás Unie otců – otcové za práva dětí (Fathers for the rights of children), která bojuje s předsudky a tradičním modelem výlučné péče, přičemž se snaží poukázat na to, že nic jako přednostní právo na péči o dítě neexistuje.²⁵

Vedle střídavé péče a výlučné péče jednoho z rodičů upravuje OZ ještě třetí způsob, a sice péči společnou. V případě **společné péče** o dítě dochází u rodičů ke střídání se ve výchově dítěte, přičemž intervaly střídání nejsou pevně stanoveny. Společnou péči zákon dále nijak zvlášť neupravuje, proto je nutné řídit se judikaturou či odbornou praxí. Lze tedy konstatovat, že společná péče rodičů znamená, že „*oba rodiče budou nadále vykonávat péči a výchovu dítěte společně bez nutnosti soudní úpravy poměrů, neboť se na všech otázkách, včetně vyživovací povinnosti vzájemně dohodnou.*“²⁶ Fakticky tak dochází ke schválení stavu, který určitým způsobem funguje již před samotným rozvodem a není třeba jej měnit. Rozhodnutím soudu o společné péči tak poměry dítěte, včetně vyživovací povinnosti, v podstatě nejsou upraveny. Pravidla například pro to, kdy, kde a jak dlouho se dítě bude zdržovat, zde neexistují, neboť tato forma péče o dítě je závislá na společné dohodě. Není tedy možné společnou péči nařídit, pokud se rodiče hádají a jen stěží spolu komunikují.²⁷ Ostatně samotné zákonné ustanovení toliko v případě společné péče říká, že „*má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.*“²⁸ Důležité ovšem je, že dohodou rodičů soud není vázán. V každém jednotlivém případě musí zhodnotit, zda je dohoda rodičů v nejlepším zájmu dítěte.²⁹

²⁵ Unie otců – otcové za práva dětí. [online]. unie-otcu.cz, 2009, [cit. 19. března 2019]. Dostupné na: www.unie-otcu.cz.

²⁶ ŘEZNÍČEK, David, HEJNÁ, Alena. *Společná péče o dítě po rozchodu rodičů*. [online]. epravo.cz, 3. února 2017, [cit. 19. března 2019]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-pece-o-dite-po-rozchodu-rodicu-104923.html>.

²⁷ DOBRUŠKOVÁ: *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů...*, s. 53.

²⁸ § 907 odst. 1 in fine OZ

²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milena a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2014, s. 1021.

1.4 Pojem a právní úprava střídavé péče v ČR

1.4.1 Pojem

Střídavá péče byla spolu se společnou péčí do českého právního řádu zavedena zákonem č. 91/1998 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, s účinností k 1. 8. 1998. Jednalo se o tzv. velkou novelu. Před rokem 1998 byly poměry k dítěti po rozvodu upraveny následovně: „*V rozhodnutí, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.*“³⁰

Onou velkou novelou došlo k podstatné změně zákonného ustanovení, když odstavec 2 nově stanovil: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*“³¹

V současné době je institut střídavé péče společně s dalšími dvěma formami péče o dítě zakotven v ustanovení § 907 OZ.

Podstatou institutu střídavé péče je, že dítě žije po určitý časový úsek střídavě s každým z rodičů. Časové úseky, které stráví dítě střídavě s matkou a otcem, nemusí být vždy stejné.³² Konkrétní časový úsek je v každém jednotlivém případě potřeba stanovit s ohledem na individuální zájmy dítěte, s přihlédnutím k jeho věku, osobnosti, vztahu k rodičům, tak, aby se dítě i nadále mohlo stýkat se svými kamarády, navštěvovat zájmové kroužky a věnovat se činností, na které je zvyklé.³³

V praxi se nejčastěji setkáváme s časovými intervaly týdenními či dvoutýdenními. Jedná-li se o malé děti, doporučuje se však střídání po třech dnech, aby se předešlo negativním pocitům dítěte vzniklým z delšího časového odloučení od druhého rodiče.³⁴ Vyloučená není ani situace, kdy je dítě ve dvoutýdenní péči matky a týdenní péči otce. Takové uspořádání poměrů k nezletilému je pak spíše fakticky podobou výlučné péče jednoho z rodičů s rozsáhlým stykem dítěte s druhým, nepečujícím rodičem.³⁵ Stejně však v každém jednotlivém případě je, aby se

³⁰ Ustanovení § 26 ZOR

³¹ Ustanovení § 26 odst. 2 ZOR

³² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1019-1020.

³³ Tamtéž

³⁴ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 16.

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1019-1020.

usilovalo a bylo rozhodováno v opravdovém nejlepším zájmu dítěte. A aby nedocházelo k rozhodování o uspořádání takovým způsobem, který nejvíce vyhovuje rodičům, nikoliv však dítěti. Bohužel si myslím, že se tak v případě střídavé péče děje. Svůj názor však více rozvedu a porovnáám se závěry ÚS v následujících kapitolách, po provedené analýze soudních rozhodnutí.

1.4.2 Aktuální mezinárodní úprava

S ohledem na členství ČR v EU, ale i v jiných mezinárodních organizacích, plyne státu povinnost zohlednit nejrůznější mezinárodní smlouvy, úmluvy či nařízení těchto organizací upravující základní rámce právních odvětví, včetně rodinného práva a institutu střídavé péče. První mezinárodněprávní úpravou střídavé péče byla Deklarace práv dítěte, vyhlášena na půdě OSN v roce 1959. Ačkoliv nebyla právně závazná, poskytla výchozí bod pro následné úpravy mezinárodních základních práv dítěte. Důležitý pramen ochrany rodičovství však představuje Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), která byla Českou a Slovenskou republikou podepsána dne 30. září 1990 v New Yorku a poté publikovaná ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb., jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí. Úmluva vstoupila v platnost pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dne 6. února 1991.³⁶ Úmluva klade obrovský důraz na zájem dítěte a na ochranu a péči nezbytnou pro blaho dítěte. Tyto stěžejní zásady mají smluvní státy Úmluvy povinnost ve vztahu k dítěti vždy zajistit. Úmluva ve svých ustanoveních zajišťuje právo dítěte na pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči³⁷ a právo dítěte se svobodně vyjádřit ke všem záležitostem, které se ho týkají, s tím, že těmto jeho názorům musí být v průběhu řízení věnována patřičná pozornost.³⁸ Právo dítěte být vyslyšeno musí být zajištěno v každém soudním jednání, ať už půjde o přímé vyslechnutí či prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, žádají-li si to okolnosti.

Další důležitý pramen na poli rodině-právní oblasti představuje Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů, která byla sjednána dne 25. října 1980 v Haagu. Tato Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí přispívá k ochraně práv a právem chráněných zájmů v případě konfliktních situací mezi rodiči v oblasti péče o nezletilé děti a realizace styku s nimi v případech, kdy rodiče žijí odděleně v různých státech, které se projevují často formou únosů nebo zadržování dětí jedním z rodičů

³⁶ Sdělení č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

³⁷ Čl. 9 odst. 3 Úmluvy

³⁸ Čl. 12 Úmluvy

proti vůli rodiče druhého anebo jeden rodič brání druhému ve styku s dětmi, byť jeho právo na styk bylo soudním rozhodnutím stanoveno.³⁹ Primárním cílem je tak i zde ochrana práv dětí.

1.4.3 Aktuální česká právní úprava

V ústavní rovině představuje základ ochrany rodiny a rodičovství čl. 32 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Obsahem čl. 32 odst. 4 LZPS je právo rodičů pečovat o své děti a vychovávat je, ale také tomu odpovídající právo dítěte na tuto péči a výchovu. Právo rodičů o děti pečovat a vychovávat je však může být za jistých okolností omezeno a nezletilé děti tak mohou být odloučeny od rodičů i proti jejich vůli. Vždy však jen rozhodnutím soudu na základě zákona.⁴⁰

Ustanovení týkající se péče o dítě, tedy i střídavé péče, najdeme v současnosti, jak již bylo v této práci výše zmíněno, v občanském zákoníku. Rodinnému právu se věnuje celá část druhá. Střídavá péče je pak zařazena v rámci péče o dítě v oddílu třetím, pojmenovaném Rodiče a dítě. Oproti předešlé právní úpravě⁴¹ OZ nerozlišuje mezi rozvodem manželství a rozchodem nesezdaného páru. Na obě tyto varianty nahlíží společně v rámci části věnované vztahům rodičů.⁴²

³⁹ Text vládního návrhu Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, dostupný na <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t014400.htm>

⁴⁰ Čl. 32 odst. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

⁴¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁴² § 906 - § 908 OZ

2. Kritéria vhodnosti střídavé péče

Jak již bylo v této práci nastíněno v kapitole předešlé (věnované jednotlivým formám péče o dítě), ony tři základní možnosti péče o dítě stojí v rámci řešení porozchodové či porozvodové situace vedle sebe, přičemž ani jedna z nich není nadána jakoukoliv předností. Nahlédneme-li však do statistických údajů Přehledu o pravomocných rozhodnutí soudů v opatrovnických věcech pro rok 2016, zjistíme, že tomu tak, alespoň na první pohled, není. Z celkových téměř 45 200 pravomocných rozhodnutí v oblasti svěřeni dítěte-ponechání v péči, a svěřeni pro případ rozvodu, byla výlučná péče matky nařízená v 31 520 případech, výlučná péče otce v 2 870 případech. Střídavá péče pak byla nařízena v 3 950 případech, což představuje zhruba stejný počet jako tomu bylo v případě počtu rozhodnutí o svěřeni do péče společně.⁴³

Můžeme si položit otázku, proč se rozhodovací praxe soudů zcela viditelně na první pohled od zákona odchyluje. Osobně si myslím, že toto výrazné prvenství výlučné péče oproti péči střídavé je žádoucí a vhodné, neboť to dle mého názoru odráží problémy znesvářených rodičů, kteří nejsou schopni se na střídavé péči podílet, avšak na podrobnější zodpovězení této otázky se v rámci dále provedené analýzy, zejména pohledu Ústavního soudu, teprve zaměřím.

Nemalý rozruch způsobilo v minulých letech vydání nálezu Ústavního soudu týkajícího se střídavé péče o dítě, který média prezentovala jako „průlomový.“ Média ústavní nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. května 2014 interpretovala v zásadě tak, že soudy by měly děti svěřovat primárně do střídavé péče a výjimečně do péče jen jednoho z rodičů.⁴⁴

Proč toto rozhodnutí vyvolalo v akademických kruzích a odborné, ale i laické veřejnosti rozmanité diskuze a zasloužilo si označení „průlomové?“ Odpovědí může být několik, já osobně se domnívám, že tomu tak bude především díky klíčové větě, tvrzení, že *„nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, a pokud jsou splněny veškeré zákonné podmínky (tj. oba rodiče jsou stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o zdraví dětí a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a kdy tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah), tak je svěřeni dětí do střídavé péče pravidlem, nikoli výjimkou.“*⁴⁵

Dle mého soudu k tomu pozitivně nepřispěl vliv médií, která výše uvedenou větu uchopila poněkud nešťastně, když ji, dá se říci, vytrhla z kontextu. To pak vyvolalo hojně diskuze

⁴³ Statistické údaje získané ze Statistického přehledu soudních agend za rok 2012, druhá část, str. 60. Dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

⁴⁴ VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Jak to Ústavní soud myslel se střídavou péčí o dítě*. [online]. roedl.net, [cit. 21. března 2019]. Dostupné na: http://www.roedl.net/fileadmin/user_upload/Roedl_Czech_Republic/clanky/2014/Pravni_radce_11_2014_PVO.pdf.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

v řadách odborníků i laiků, a ona „průlomovost“ byla na světě. I přesto, že je třeba mít na paměti, že onen nálezhodnotí konkrétní případ, pro který byla konkrétní ústavní stížnost podána, myslím si, že formulace odůvodnění Ústavního soudu tímto způsobem nebyla úplně správná, neboť kromě bouřlivých diskuzí ve společnosti, lze, bohužel, i ze strany některých soudů pozorovat tendenční přístup vycházející z teorie, že je jejich primární povinností uvažovat o střídavé péči rodičů.⁴⁶ Fakt, že ke svěřením dítěte do střídavé péče nakonec, naštěstí, nedojde, nahlédneme-li právě do zmíněné statistiky, je pak podle mého názoru dán nesplněním kritérií, která formuloval Ústavní soud a která podrobně rozeberu v této práci níže.

Problém je v tom, že na základě „průlomového“ nález Ústavního soudu obecné soudy a veřejnost zastává názor, že střídavá péče je primární možností porozchodového či porozvodového svěřením dítěte do péče, ačkoli zde k takovému závěru chybí zákonný předpoklad.

Že ona všemi diskutovaná, ne příliš šťastná formulace privilegující střídavou péči nebyla krokem správným směrem nicméně zřejmě pocítil sám ÚS, když prostřednictvím všech svých senátů ve své následné judikatuře zařadil „zpátečku.“ V usnesení sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 podrobně stanovil kritéria pro svěřování dětí do péče mající oporu i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Těmi jsou kromě zájmu o péči o dítě, který musí být upřímný, existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěřením do péče, míra zachování identity rodinných vazeb, schopnost osoby usilující o svěřením dítěte do péče zajistit jeho vývoj, fyzické, vzdělávací, emociální, materiální a jiné potřeby, jakož i přání dítěte.

Výše zmíněná kritéria, která musí obecné soudy při rozhodování o úpravě poměrů k dítěti zohledňovat, Ústavní soud rozlišil na subjektivní a objektivní.

V prvé řadě musí být splněno subjektivní kritérium, tj. oba rodiče musí o svěřením dítěte do střídavé péče projevit skutečný a upřímný zájem. Pakliže tomu tak není, střídavá péče nepřipadá v úvahu.

Jen skutečný a upřímný zájem (subjektivní kritérium) však nestačí. Rodiče musí naplnit i tzv. objektivní kritérium, tedy: 1. existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřením do péče usilující osobou, 2. míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřením do péče, 3. schopnost osoby usilující o svěřením dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální a jiné potřeby, 4. přání dítěte. To vše z hlediska nutnosti

⁴⁶ VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Jak to Ústavní soud myslel se střídavou péčí o dítě*. [online]. roedl.net, [cit. 21. března 2019]. Dostupné na: http://www.roedl.net/fileadmin/user_upload/Roedl_Czech_Republic/clanky/2014/Pravni_radce_11_2014_PVO.pdf.

rozhodování v nejlepším zájmu dítěte.⁴⁷ Jednotlivá kritéria budou podrobena analýze v následující podkapitole.

2.1. Subjektivní kritérium

Subjektivní kritérium představuje nezbytnou nutnost k tomu, aby mohlo být dále o střídavé péči v každém konkrétním případě rozhodnuto. Je jím myšlena volní osobnostní složka, tedy to, zda rodiče o dítě projeví skutečný a upřímný zájem. Pokud jeden z rodičů o střídavou péči skutečný a upřímný zájem neprojeví, nepřipadá střídavá péče v úvahu.⁴⁸

A contrario tedy, pokud se jeden z rodičů vysloví proti střídavé péči, nelze k této formě přistoupit.⁴⁹

2.2. Objektivní kritérium

Za první kritérium vhodnosti střídavé péče ÚS považuje **existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou**. U tohoto kritéria soud nejprve konstatoval, že je třeba vycházet ze skutečnosti a nahlížet na rodinu tak, že představuje primárně biologické pouto. Teprve následně ji chápat jako sociální institut.⁵⁰ Tento závěr ÚS dovedl především z rozhodovací praxe ESLP, kdy toliko biologická vazba, aniž by zde byly další skutkové či právní okolnosti, nemůže představovat rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP⁵¹, protože je nezbytné soužití dítěte a dané osoby.⁵²

Druhé kritérium je podle ÚS **míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby (rodiče)**. Jádrem tohoto kritéria spočívá v tom, aby při jakémkoliv zásahu do rodinného života byl tento zásah minimalizován tak, aby dítě jednak nebylo odtrženo od osob, ke kterým má náklonnost, u nichž po nějakou dobu setrvalo a u nichž nachází svůj domov⁵³, a od svých sourozenců (tyto vztahy jsou jedinečné, jelikož v sobě spojují charakteristiku rodinných, ale i přátelských vztahů), a aby bylo svěřeno do péče osoby, která uznává roli a důležitost jiných blízkých osob v životě dítěte a která kontaktu dítěte s takovými osobami nebude bránit. Je žádoucí také to, aby byla minimalizována určitá míra

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Bod 28 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Právo na respektování rodinného života

⁵² Rozsudek ze dne 15. 9. 2011, Schneider proti Německu, č. 17080/07, bod 80; Rozsudek ze dne 21. 12. 2010, Anayo proti Německu, č. 20578/07

⁵³ Rozsudek ESLP ze dne 23. září 1994 ve věci Hokkanen proti Finsku, č. 19823/92

zásahu do soukromí dítěte, které je jedincem s vlastní identitou, kterou tvoří náboženství, národnost, vyznání, či kulturní nebo jazyková vybavenost.⁵⁴

Třetím kritériem je pak dle ÚS **schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální a jiné potřeby**. U tohoto kritéria je žádoucí zkoumat a posuzovat zejména věk, zdravotní stav, výchovné a intelektuální schopnosti, ale také materiální zabezpečení a morální integritu dané osoby (rodiče) a jeho chování k dítěti. Obecně podle psychologa Jeronýma Klimeše platí, že vhodnost střídavé péče pro dítě roste s jeho věkem. V batolecím věku je přínos střídavé péče diskutabilní, spíše ke škodě dítěte. Nejnižší věk, kdy se o střídavé péči dá uvažovat je věk, kdy je dítě schopno jít do školky, tj. minimálně tři roky. Do té doby doporučuje Jeroným Klimeš pouze široký styk s druhým rodičem.⁵⁵

Čtvrté, poslední kritérium čtyřstupňového testu ÚS je **přání dítěte**. V případě tohoto kritéria ÚS konstatuje, že je nutné, za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, považovat jeho přání za vodítko při zkoumání, co je v jeho nejlepším zájmu. Podle českého právního řádu je dítě schopno formulovat a vyjádřit své přání, jestliže dosáhlo věku 12 let. V případě dětí mladších 12 let musí obecné soudy ve svém hodnocení přihlídnout k jejich věku a rozumové vyspělosti.⁵⁶ Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, zakotvené v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, poskytuje dítěti možnost, aby se tak stalo buďto přímo, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.⁵⁷ Jinými slovy takto je dítěti zaručeno právo, aby v řízení, které se ho bezprostředně dotýká, mohlo projevit své stanovisko, přičemž takto prezentované názory bude soud hodnotit s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost.

Konečné rozhodnutí tak musí záviset, kromě vyřčeného přání dítěte, na pečlivém a komplexním posouzení zájmu dítěte.

Jsou-li naplněna výše uvedená kritéria (subjektivní i objektivní kritérium), je podle Ústavního soudu žádoucí svěřit dítě do střídavé péče. Soudě podle názoru ÚS je v nejlepším zájmu dítěte, aby mu byl zajištěn všestranný rozvoj a současná péče poskytována oběma rodiči.

Já osobně se na tomto místě s výše uvedeným závěrem ÚS plně neztotožňuji, neboť nejsem toho názoru, že by střídavá péče, tedy současná péče obou rodičů, představovala nejmenší zásah do života dítěte (rodičů). Svůj postoj nicméně nechávám otevřený analýze soudních rozhodnutí,

⁵⁴ Bod 26 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

⁵⁵ KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online]. [cit. 25. března 2019.] Dostupné na: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf.

⁵⁶ Bod 23 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

⁵⁷ Bod 21 nálezu Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/2009

třeba mne přesvědčí o opaku. Když se nad tím zamyslíme, ona to totiž zase až tak úplně současná péče není. Formálně vzato možná ano, ale nakonec stejně v určitý okamžik o dítě pečují vždy jen jeden z rodičů.

3. Střídavá péče v judikatuře českých soudů - vybraná judikatura ÚS

V rámci této kapitoly se podrobněji zaměřím na vývoj střídavé péče v judikatuře českých soudů prostřednictvím mnou vybraných zásadních rozhodnutí, s ohledem na rozsah práce zejména na stěžejní rozhodnutí ÚS, která nějakým způsobem zasáhla do povědomí nejen odborné veřejnosti a provedu její analýzu.

3.1. Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 2482/13 - kritéria pro posuzování vhodnosti střídavé péče

Prvním z významných rozhodnutí ve věci střídavé péče byl nepochybně nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13⁵⁸.

V tomto případě šlo o to, že otec dvou nezletilých dcer ve věku 9 a 11 let usiloval o nařízení střídavé péče s odkazem na skutečnost, že ta byla již fakticky realizovaná v mezidobí od rozchodu rodičů do podání návrhu na úpravu péče o nezletilé děti. Okresní, ale i krajský soud však nezletilé děti svěřili do výlučné péče matky. Se svou ústavní stížností otec neuspěl, a tak po uplynutí několika let podal návrh na změnu výchovy, ve kterém opětovně žádal o nařízení střídavé péče a o snížení již stanovené výše výživného. Jeho argumentace spočívala v tom, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces v důsledku neúplného zjištění skutkového stavu, byla porušena zásada nejlepšího zájmu dítěte, dále poukazoval na nezohlednění názorů nezletilých dcer a závěrem označil rozhodnutí obecných soudů za diskriminační, neboť dle jeho názoru soudy straní ženám, tedy matkám, když častěji rozhodují v jejich prospěch.

Ústavní soud v tomto nálezu dovedl za účelem sjednocení rozhodovací praxe obecných soudů a zdůraznil onu důležitost čtyř kritérií pro posuzování vhodnosti střídavé péče, které musí obecné soudy zkoumat z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte, které již byly podrobněji teoreticky rozebrány v předešlé kapitole, mezi něž patří zejména (1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřením usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřením do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřením dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte.⁵⁹

Větší pozornost v tomto nálezu věnoval ÚS poslednímu kritériu, přání dítěte. ÚS předně zdůraznil, že „pokud bylo dítě již dříve svěřeno jednomu z rodičů do výlučné péče a nově se

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

⁵⁹ Bod 19 nálezu Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

*posuzuje možnost změny výchovných poměrů na střídavou péči, je možné, že se rodič, jenž měl dítě dosud v péči, snažil přání dítěte zmanipulovat.*⁶⁰A poukázal na fakt, že je úkolem obecných soudů tuto manipulaci, bude-li to možné, odstínit.

Dále zdůraznil, v souvislosti s rozumovou a emocionální vyspělostí dítěte, že *„dostatečnou rozumovou a emocionální vyspělost, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem, je nutné posuzovat případ od případu.*⁶¹ Přičemž ÚS dále konstatoval, že po dosažení věku 10 let je již většina dětí schopna prezentovat své stanovisko k možnému budoucímu výchovnému uspořádání. Je tak věcí obecných soudů, vyhodnotit nezletilé jako natolik vyspělé, aby je mohli vyslechnout, přičemž ve smyslu OZ tuto diskreční pravomoc ztrácí dosažením 12 let dítěte, neboť od tohoto věku jsou soudy povinny vyslechnout názor dítěte ve věcech, které se ho týkají.⁶²

ÚS posoudil ústavní stížnost jako důvodnou a co se týká střídavé péče došel k závěru, že obecné soudy pochybily, když v rozporu s nejlepším zájmem dítěte nenařídily střídavou péči, přestože byla kritéria čtyřstupňového testu naplněna jak ze strany matky, tak otce, a nevycházely z premisy, že je v zájmu nezletilých, aby byly především v péči obou rodičů, a že se nesnažily tohoto stavu dosáhnout. Pokud jsou totiž oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud o jeho výchovu mají oba rodiče zájem a pokud navíc oba dbali kromě řádné péče o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěření dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte právě toto jiné řešení.

S ohledem na výše uvedené ÚS rozsudky obecných soudů zrušil a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení s tím, že ten je povinen rozhodnout v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte (nezletilých).

⁶⁰ Bod 24 nálezu Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

⁶¹ Bod 25 nálezu Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

⁶² § 867 odst. 2 OZ in fine

3.2. Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 1506/13 - vzdálenost bydlišť rodičů

Další převratné rozhodnutí představuje nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS. 1506/13, ve kterém se ÚS kromě principu přednostního ukládání střídavé péče obecnými soudy, zabýval i dalším hlediskem, jenž je dále v rámci rozhodovací praxe v případě uložení střídavé péče potřeba posoudit, a sice vzdáleností mezi bydlišti obou rodičů.

ÚS se v tomto nálezu musel vypořádat s ústavní stížností stěžovatelky, matky nezletilé dcery, která byla okresním soudem svěřena do její výlučné péče, přičemž otci nezletilé bylo stanoveno jak výživné, tak rozsah styku s nezletilou dcerou tak, že soud určil, že otec bude o nezletilou dceru pečovat po dobu 11 dnů od každé druhé soboty v každém kalendářním měsíci (tzn. do středy). K předávání nezletilé ke styku s otcem mělo docházet na vlakovém nádraží. Otec se s tímto rozhodnutím neztotožnil a usiloval dále o svěření nezletilé dcery do střídavé péče, která byla až do rozhodnutí okresního soudu fakticky vykonávána a to tak, že nezletilá dcera byla vždy dva týdny u matky a týden u otce, kdy tento způsob uspořádání nečinil žádné problémy. Okresní soud od uložení střídavé péče upustil v důsledku vzdálenosti mezi bydlišti obou rodičů. Otec i matka podali proti rozhodnutí okresního soudu odvolání ke krajskému soudu, který následně napadené rozhodnutí změnil tak, že nezletilou dceru svěřil do střídavé péče. Interval střídání činil 14 dní a k předávání nezletilé mělo docházet vždy v místě bydliště toho rodiče, u kterého interval střídání končil. Krajský soud toto své rozhodnutí učinil na základě důkazů, jenž prokazovaly, že oba rodiče zajišťovali výchovu nezletilé řádně a dále na základě zjištěného citového vztahu dítěte k oběma rodičům.

Stěžovatelka, matka nezletilé podala ústavní stížnost, kterou napadala rozhodnutí krajského soudu, v níž argumentovala porušením práva na spravedlivý proces, porušením práva na rovnost účastníků řízení, práva rodiče pečovat o své dítě a dále porušením práva dítěte na rodičovskou péči. Rovněž namítala, že se krajský soud ve svém odůvodnění nikterak nezabýval otázkou, zda je střídavá péče v zájmu nezletilé. Nevzal v potaz ani stěžovatelkou namítanou velkou vzdálenost mezi bydlišti rodičů (téměř 300 km), což s ohledem na fakt, že nezletilá dcera bude nastupovat na základní školu, není dle stěžovatelky vhodný způsob uspořádání péče o dítě.⁶³

Ústavní soud se ztotožnil s odůvodněním krajského soudu, podle kterého oba rodiče o nezletilou dceru doposud řádně pečovali a zajišťovali její výchovu. Nikterak nerozporoval ani zájem obou rodičů o výchovu nezletilé dcery, ani jejich vzájemný hluboký citový vztah.

⁶³ Body 1-14 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

S ohledem na tyto předpoklady je bezesporu v zájmu dítěte, aby byl takovýto vztah nadále zachován a prohlubován i po rozchodu/rozvodu rodičů.⁶⁴

ÚS připomněl, že zájem dítěte představuje hledisko prioritní, nelze ale zapomínat na právo obou rodičů o své dítě pečovat (garantováno čl. 32 odst. 4 LZPS), přičemž zájem dítěte je nutné posuzovat nejen v době rozhodnutí, ale je třeba vzít v potaz i další jeho vývoj, v tomto případě začátek povinné školní docházky. Onu vzdálenost mezi bydlišti rodičů ÚS vyhodnotil dosti překvapivě, když řekl, že sama o sobě není důvodem, který by střídavou péčí vylučoval. Argumentoval tím, že nařízením střídavé péče přece nedojde k žádné zásadní změně a že je zde možnost navštěvování dvou základních škol (v každém z místa bydliště). Je tak spíše úkolem soudu v těchto případech zkoumat, zda samotný převoz a pobyt v odlišném prostředí dítě příliš fyzicky či psychicky nezatěžuje a zda je v možnostech rodičů tuto vzdálenost pravidelně překonávat.⁶⁵

Vzhledem k tomu, že nedošlo k porušení ústavních práv matky nezletilé, stěžovatelky, ÚS stížnost zamítnul.

Cítím na tomto místě potřebu se k otázce vzdálenosti bydliště vyjádřit. Dle mého názoru jen samotné opakované cestování z místa na místo musí na dítě působit negativně. A pokud se to neprojeví hned, projeví se to později. Když to, možná dosti odlehčeně, přirovnám ke své osobě, zažívala jsem toto pravidelné „přejíždění“ při studiu na vysoké škole, kde jsem byla nucena strávit vždy týden v Olomouci a na víkend se vracela domů do Frenštátu pod Radhoštěm. Upřímně mohu říci, že mi toto přejíždění, neustálé balení si věcí, přemýšlení nad tím, co zrovna budu či nebudu následující dny potřebovat, ubíralo síly a necítila jsem se zrovna dvakrát komfortně. A to jsem byla již dospělý člověk a o víkendu doma nebyly téměř žádné povinnosti. Tím spíš si nedovedu představit a nesouhlasím se závěrem, že vzdálenost bydliště mezi rodiči, s čímž souvisí i nutnost návštěvy dvou základních škol, nemá na dítě negativní vliv. Rozumím tomu, že je to předně model vyhovující oběma rodičům, co za dopady to ale musí mít na nezletilé dítě, jehož vývoj osobnosti je ještě celý před ním. Dva domovy, dvě základní školy, dvakrát tolik učitelů kolem sebe, dva kolektivy kamarádů. Proto se s názorem Ústavního soudu, že samotná vzdálenost by neměla být důvodem pro vyloučení střídavé péče, neztotožňuji. Pakliže mají oba rodiče o dítě a jeho výchovu opravdu skutečný zájem a o střídavou péči usilují, měli by, minimálně, uspořádat svůj život po rozchodu/rozvodu tak, aby vzdálenost jejich bydliště od bydliště toho druhého byla minimální a aby takového kolotoče své dítě ušetřili. Mám za to, že dítě představuje v životě rodiny závazek

⁶⁴ Bod 25 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

⁶⁵ Body 26 a 27 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

a zodpovědnost a takto by se k němu mělo přistupovat i tehdy, nastanou-li mezi rodiči problémy, které vyžadují odluky.

3.2.1. Nález ÚS sp. zn. II. ÚS 169/16

Řekla bych, není se čemu divit, že Ústavní soud o stejných účastnících rozhodoval podruhé, a to v nálezu ÚS ze dne 24. 6. 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16, který řeší stejnou situaci, avšak s odstupem času, kdy nezletilá dcera v souladu s předchozím rozhodnutím pobývala několik let i přes obrovskou vzdálenost bydlišť rodičů ve střídavé péči obou rodičů a v souladu s rozhodnutím soudu a se školským zákonem⁶⁶ navštěvovala dvě základní školy.⁶⁷

Stěžovatelka, matka nezletilé dcery znovu podala, po necelých třech letech, ústavní stížnost, kterou rozporovala závěr odvolacího soudu, že střídavá péče je v nejlepším zájmu dítěte, jejich nezletilé dcery. Argumentovala tím, že střídavá péče ohrožuje psychický vývoj nezletilé dcery a ta musí zvládat nepřiměřenou zátěž, která je se střídavou péčí způsobena. Dále ve stížnosti namítala vztah otce k nezletilé dceři, který jí údajně nevěnuje dostatek času, neboť si založil rodinu novou, ve které jsou nyní děti čtyři, a nadto brání nezletilé dceři ve volnočasových aktivitách (krasobruslení, hra na hudební nástroj). Přáním stěžovatelky, matky nezletilé je v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte, aby „měla stabilní výchovné prostředí, navštěvovala pouze jednu základní školu a zachovala si související sociální vazby, zejména začlenění do kolektivu.“⁶⁸

Důležitou roli v tomto případě sehrála zpráva z pedagogicko-psychologické poradny, podle které nezletilá obě základní školy zvládá, avšak s vypětím všech sil. Na tento fakt poukázala v ústavní stížnosti i sama stěžovatelka, když uvedla, že neustálé cestování se současným navštěvováním dvou základních škol nezletilou stresuje.

Ústavní soud ve svém odůvodnění vycházel ze znaleckého posudku, který označil psychický stav nezletilé za zhoršený. Obě základní školy nezletilá zvládala, avšak pouze formálně, s vypětím všech sil, na úkor své psychické pohody. Ústavní soud vzal rovněž v potaz zprávu kolizního opatrovníka, který poukázal na panující konfliktní atmosféru mezi oběma rodiči, která na nezletilou dceru nepůsobila příznivě.⁶⁹

⁶⁶ § 49 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16

⁶⁸ Bod 2 nálezu Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16

⁶⁹ Znalecký posudek provedla znalkyně z oboru psychologie, dále byl proveden osobní pohovor s nezletilou, pohovor prostřednictvím kolizního opatrovníka, rovněž byly vyžádány zprávy z obou základních škol, které nezletilá navštěvovala, bylo zajištěno písemné vyjádření vedoucí vychovatelky školní družiny, písemné vyjádření vedoucích navštěvovaných kroužků a v neposlední řadě písemné zprávy z Pedagogicko-psychologické poradny v bydlištích obou rodičů.

Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou a rozhodnutí krajského soudu nařizující střídavou péči zrušil. Naštěstí tak ÚS došel k závěru, že nelze brát v potaz pouze to, že nezletilá docházku do obou základních škol zvládá, ale že je nutné zkoumat, jak celá situace na nezletilou působí po psychické stránce, zda prožívá spokojené, šťastné dětství, což se odráží v její psychické pohodě.

Dle mého názoru je tento závěr ÚS na místě a pro příště by soudy měly důkladně a obezřetně nejlepší zájem dítěte zkoumat, tak, aby nedocházelo k podobným absurdním situacím, kdy je dítě, byť po relativně krátkou dobu, vystaveno takovéto nepřiměřené zátěži, kterou by, nebýt dvou proti sobě usilovně bojujících rodičů, snášet nemuselo. Napadá mě v této souvislosti, že by nebylo zcela od věci, udělat s pomocí odborníků nějaký průzkum, jaké reálné dopady má ona střídavá péče na nezletilé děti po určité době jejího praktikování a zda je jí opravdu sledován nejlepší zájem dítěte. Samozřejmě, bude s největší pravděpodobností záležet případ od případu, každopádně si myslím, že nějaké shodné znaky ve formě dopadů na děti by tato forma péče o dítě mít mohla. Mám nejen v rodině, ale i ve svém okolí několik učitelů, kteří se jednoznačně shodují v tom, že děti, u kterých je praktikována střídavá péče, bývají např. roztěkanější a zapomnětlivější, a že se ono „pendlování“ z jednoho doma do druhého na psychice dítěte dříve či později projeví. Tím spíše, má-li být překonávána velká vzdálenost mezi bydlišti rodičů.

Závěrem si dovoluji citovat následující z odlišného stanoviska soudce Ludvíka Davida, s čímž nemohu jinak než souhlasit: „*Věřím tomu, že dítě potřebuje lásku a péči obou rodičů. Přeci jen si ale myslím, že dočasně utišené ego jednoho z nich nestojí za škody, které mohou být takto realizovanou střídavou výchovou na psychice nezletilé napáchány.*“⁷⁰

3.3. Usnesení ÚS sp. zn. IV. ÚS 106/15 – přání dítěte

Třetí rozhodnutí, na které se v této práci detailněji zaměřím, je usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15. Ústavní soud se zde, dle mého soudu, pěkně vyjádřil k zásadě nejlepšího zájmu dítěte. Stěžovatelem byl v tomto případě otec dvou nezletilých synů, kteří byli rozhodnutími obecných soudů svěřeni do výlučné péče matky, přičemž stěžovateli bylo stanoveno výživné na syny a byl upraven styk s nezletilými v rozsahu: „*každý týden v kalendářním roce od úterý 15:00 hodin do středy do 8:00 hodin a každý sudý týden*

⁷⁰ Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida, náleží Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

v kalendářním roce od pátku od 17:00 hodin do neděle do 18:00 hodin. Dále byl upraven styk v době jarních, velikonočních, letních, podzimních a vánočních prázdnin.“⁷¹

S rozhodnutími se stěžovatel z několika důvodů neztotožnil, a proto podal ústavní stížnost. Zejména dle jeho názoru neodpovídají nejlepšímu zájmu nezletilých a nerespektují právo nezletilých na péči obou rodičů. Stěžovatel dále namítal, že pokud by byla správně posouzena všechna relevantní kritéria, která obecné soudy při své rozhodovací praxi musí vzít v úvahu, jevila by se střídavá péče jako vhodná, neboť představuje nejlepším zájem nezletilých. Závěrem poukázal na předchozí rozhodnutí Ústavního soudu, z nichž má vyplývat fakt, že střídavá péče představuje jakousi normu a svěřeni dítěte do střídavé péče by tudíž mělo být pravidlem.⁷² Návrh ÚS vyhodnotil jako zjevně neopodstatněný a ústavní stížnost odmítl.

Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy ostatních soudů⁷³ a z toho důvodu mu tedy nepřísluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci nezávislých civilních soudů, pokud jejich rozhodnutími nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod. Obzvláště rezervovaný je pak jeho přístup k věcem rodinným. Ústavní soud dále připomíná, že kritériem pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy je zájem dětí, nikoliv přání konkrétního rodiče.

K nenařizení střídavé péče došlo na základě důkladného dokazování, včetně znaleckého posudku a pohovoru s nezletilými. Dále soudy v rámci dokazování zjistily, že se vztahy mezi rodiči setrvale zhoršovaly a zhoršují, že spolu nejsou schopni racionální komunikace. Tento závěr potvrdili i oba nezletilí, kteří se ke svěřeni do střídavé péče vyjádřili negativně a požadovali zachování stávajícího stavu. Z vypracovaného znaleckého posudku pak rovněž vyplynula střídavá péče jako aktuálně nevhodná forma porozvodové péče, zejména kvůli hluboké citové vazbě, kterou nezletilí vůči matce, která převážně o děti pečovala, mají.

Ústavní soud se neztotožnil se závěrem stěžovatele, že střídavá péče by měla být normou, což podle stěžovatele vyplývá z judikatury ÚS. Ústavní soud svůj nesouhlas odůvodnil poměrně jasně, když konstatoval, že posuzuje každý případ individuálně a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem a specifikům projednávaných případů, s čímž koresponduje i jeho judikatura. Zde měl stěžovatel podle mého názoru na mysli ono kontroverzní a médii často označované „přelomové“ rozhodnutí ÚS⁷⁴, kde se Ústavní soud v odůvodnění poměrně nešťastně vyjádřil k prioritě střídavé péče (za splnění všech čtyř kritérií), byť tento závěr krátce po vyhlášení citovaného nálezu začal ve svých rozhodnutích zmírňovat. Tedy jak z judikatury,

⁷¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

⁷³ Čl. 83 Ústavy

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

tak ani ze zákona žádná priorita neplyne. ÚS dodává, že je především úkolem civilních soudů, aby v souladu s principem nezávislosti rozhodování soudní moci, s ohledem na zjištěný skutkový stav a s přihlédnutím k osobní zkušenosti, která vyplyne z bezprostředního kontaktu s účastníky řízení rozhodly o svěření do péče buďto jednoho nebo obou rodičů.

Konečně ÚS opakuje a konstatuje, že základním kritériem přitom vždy musí být především zájem dítěte, přičemž nelze při posuzování nejlepšího zájmu dítěte postupovat podle předem určeného schématu a priori nemůže být střídavá péče paušálně využívána jako forma jakéhosi spravedlivého rozdělení péče o dítě mezi oba rodiče. Důležitost posuzování zájmu dítěte potvrzuje i Komentář Výboru OSN pro práva dítěte, kterým interpretoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.⁷⁵ Pakliže jsou oba rodiče stejnou měrou způsobilí o svého potomka pečovat, je nutné zohlednit osobnost dítěte a jeho schopnost vypořádat se, zejména psychicky, s enormní zátěží, jež nepochybně rozpad rodiny představuje. Od zachování sociálních a emočních vazeb přes stálost výchovného prostředí až po bezpečí a zázemí domova. ÚS v usnesení závěrem opakuje, že zejména u starších dětí hraje důležitou roli jejich přání, obzvláště tehdy, koresponduje-li se zjištěnými závěry v rámci dokazování. Proto souhlasím se závěrem ÚS, jež tuto ústavní stížnost odmítl, neboť přestože stěžovatel namítal, že oba rodiče stejnou měrou naplňují ona čtyři kritéria střídavé péče, nemyslím si, že by tomu bylo tak. V průběhu dokazování před civilními soudy se nezletilí jasně vyjádřili, že jejich přáním je, aby péče probíhala jako doposud, tedy aby byli ve výlučné péči matky s poměrně široce určeným stykem s otcem.

Se závěrem ÚS se v tomto případě plně ztotožňuji. Navíc, nic nebrání tomu, aby si rodiče vzájemnou dohodou vyšli vstříc či sami výchovu určitým způsobem upravili, tak, aby dle svého svědomí a přesvědčení učinili co nejlépe pro děti. Ostatně sám ÚS tuto myšlenku shrnul v posledních odstavcích usnesení, když řekl, že: „*jakkoliv lze chápat postoje rodiče, který nebyl v řízení úspěšný, je v těchto případech především věcí rodičů, aby po vzájemné dohodě umožnili dítěti co nejširší kontakt s oběma rodiči, neboť žádný soud nemůže svým obecným výrokem zajistit bezproblémové fungování vzájemných rodinných vztahů.*“⁷⁶

⁷⁵ V něm je uvedeno, že koncept zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní, vysoce individuální a jako takový má být vždy vzata v potaz konkrétní situace, osobní poměry a potřeby jednotlivého konkrétního dítěte.

⁷⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15

4. Budoucnost střídavé péče v České republice

Jakkoliv byla střídavá péče několik desítek let zpátky pro společnost nepředstavitelná, je logické, že dnes, v době, kdy přibývá počet otců na rodičovské dovolené, zatímco se ženy, matky věnují kariéře a emancipace žen tak není zakázaným termínem, hraje střídavá péče ve společnosti, ale i ve vývoji judikatury Ústavního soudu, významnou roli. Rozhodnutí o svěřeni dětí do výlučné péče matky sice, jak jsem již uvedla v kapitolách výše, s ohledem na statistiku posledních let stále převládají, je však patrný postupný nárůst rozhodnutí, kdy je dítě svěřeno právě do střídavé péče, nebo alespoň minimálně snaha ze strany jednoho či druhého rodiče o tuto formu péče o dítě. Poněkud odlišná je pak situace v zahraničí. V zemích jako je Švédsko, USA, Nizozemsko, Německo a řadě dalších se střídavá péče objevila mnohem dříve, než tomu bylo u nás.

4.1. Cochemská myšlenka aneb „Rodiče, poslouchejte!“

Při hlubší úvaze o tom, co zlepšit, anebo vůbec jak pomoci tomu, aby děti byly celou situací kolem rozvodu manželství poznamenány co nejméně, a současně, aby co možná nejméně o některého ze svých rodičů „přišli,“ jsem došla k myšlence jednoho německého soudce. Ostatně již na hodinách rodinného práva na fakultě jsem tento model postřehla, a proto jsem jeho studiu věnovala více času. Cochemská praxe je systém interdisciplinární spolupráce profesí, jež se pravidelně podílejí na řešení rodičovských sporů. Jedná se o postup v řešení opatrovnických sporů týkající se úpravy péče o dítě po rozvodu/rozchodu. Vznikla na počátku 90. let minulého století v německé spolkové zemi Porýní-Falc, v soudním obvodu Cochem, který je geograficky shodný s krajem Cochem-Zell. Jejím tvůrcem je Jürgen Rudolph. Hlavní myšlenka tkví v tom, aby bylo dítěti zachováno právo na oba své rodiče, kteří se budou podílet na jeho výchově i za situace, kdy by došlo k rozpadu rodiny.⁷⁷

Úkolem Cochemské praxe není, jak se někteří mylně domnívají, prosazení střídavé péče o dítě. Cochemská myšlenka spočívá v tom, aby byla rozvádějícím se/rozcházejícím se rodičům poskytnuta pomoc, která je dovede zpět k převzetí odpovědnosti za rozhodování o jejich dítěti a která mezi nimi zlepší vzájemnou komunikaci a kooperaci. To jsou samozřejmě základní předpoklady pro řádně fungující střídavou péči, nicméně Cochemská praxe v žádném případě nenabádá rodiče k tomu, aby se za každou cenu na střídavé péči domluvili. Usiluje pouze o dosažení ideálního stavu, kdy má dítě možnost trávit čas s oběma rodiči, kteří se na jeho

⁷⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 68.

výchově podílejí a jsou schopni domluvy ve věcech týkajících se jejich společného dítěte.⁷⁸ Pro Cochemský model není ani nutné, aby dítě trávilo stejný časový úsek jak u matky, tak otce, naopak podstatné je to, že bude mít zachováno oba své rodiče. To, jak konkrétně bude forma péče o dítě vypadat, již záleží na přání dítěte, a především na domluvě a spolupráci jeho rodičů.⁷⁹ Předpokladem však v každém případě je fungující komunikace mezi rodiči.

Následující kapitoly budou věnovány Cochemskému modelu, jeho podrobnějšímu vzniku a vývoji, úkolům jednotlivých profesí v rámci Cochemského modelu ve světle tzv. Cochemské úmluvy, ale i možnostem a předpokladům zavedení Cochemského systému do našeho právního prostředí.

4.1.1. Vznik a vývoj Cochemského modelu

Vznik Cochemské praxe sahá do roku 1992, kdy byla svolána interdisciplinární konference profesí působících v soudním okrsku města Cochem v řešení rodičovského konfliktu. Předcházela jí frustrace tamních advokátů, soudců, soudních znalců, sociálních pracovníků orgánů péče o děti a poradenských pracovníků z každodenní soudní praxe v oblasti úpravy péče o děti nesmířitelně bojujících, rozvádějících se rodičů.⁸⁰ Cílem konference bylo vzájemné seznámení se a prezentace svého pojetí profese v rodičovském konfliktu spolu s vnímáním ostatních profesí.

Výsledkem byla překvapivě vzájemná kritika plynoucí z předsudků a zkreslených představ či nedostatečných vědomostí o náplni práce ostatních profesí. Například advokáti byli ze strany ostatních profesí podezírání z toho, že své klienty v konfliktech podporují a celkově, že je jejich snahou úmyslně rozvádějící se rodiče ještě více rozezlít. Advokáti naopak hájili svou činnost tak, že se často snaží své klienty přimět ke smírnému řešení sporu, k čemuž jim však chybí spolupráce a podpora ze strany ostatních zúčastněných profesí. Rovněž se vytýkalo pracovníkům orgánů péče o děti, a to především stereotypní způsob jejich práce a přesprávanost na byrokratických postupech. V neposlední řadě přišlo soudním znalcům z oboru psychologie jako nevhodné to, že jim soudy pravidelně zadávaly, aby svými znaleckými

⁷⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana; KILLAROVÁ, Tereza. Realizace Cochemské praxe v České republice (2.) *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 9, s. 20-21.

⁷⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana; KILLAROVÁ, Tereza. Realizace Cochemské praxe v České republice (2.) *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 9, s. 20-21.

⁸⁰ BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe* [online]. sancedetem.cz [cit. 28. října 2019]. Dostupné na: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>.

posudky vyhodnotili, který z rodičů je ten „lepší,“ přičemž ve většině případů jsou výchovné předpoklady o obou rodičů stejné, což jen vyostří konflikt mezi samotnými rodiči.⁸¹

Přínosem konference byla shoda všech zúčastněných profesí na tom, že je třeba získat co největší povědomí o jednotlivých povolání v řízení a vytvořit jakýsi systém vzájemné spolupráce s ohledem na dosažení společně vytyčeného cíle.⁸² Tím bylo znovuobnovení společné rodičovské kooperace i v případech vysoce sporných rozvodů/rozchodů rodičů. Tak, aby v zájmu dobra dítěte byli rodiče vedeni ke vzájemné komunikaci, při které by urovnali jejich spor a na základě vzájemné shody pak dosáhli takového řešení, aby dítěti i po rozpadu rodiny zůstali nadále zachováni oba rodiče.⁸³

Za tímto účelem vznikla pracovní skupina, která určila pro spolupráci všech zúčastněných profesí jasná pravidla a uvedla je do praxe právě v kraji Cochem-Zell. V roce 1993, poměrně rychle na to, byla uzavřena tzv. Cochemská úmluva, dokument, který popisoval cíl vzájemné spolupráce pěti zúčastněných profesí, společnou cestu, metodu a návod, jak má být tohoto cíle dosaženo. Všem pěti profesím byla stanovena řada povinností, jež měly být ve prospěch cíle plněny, ale i varování před postupy, které řešení sporů mezi rodiči obecně znesnadňují.⁸⁴

Jak uvádí advokátka Petra Harantová, Cochemský model se stal názorným příkladem, pilotním projektem, pro další soudy a soudní obvody po celém Německu. Například Badensko-Wurtenbersko, kde odstartoval projekt Elternkonsens, jež staví na stejných principech interdisciplinární spolupráce odborníků, kteří jsou zainteresováni v rámci rozvodových řízení a na opatrovnických záležitostech, nebo Mnichov, kde existují psaná pravidla pro opatrovnické záležitosti v rámci tzv. Mnichovského modelu.⁸⁵

⁸¹ Tamtéž

⁸² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 69.

⁸³ BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe* [online]. sancedetem.cz [cit. 28. října 2019]. Dostupné na: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>.

⁸⁴ CIRBUSOVÁ, Martina; ROGALEWICZOVÁ, Romana. Cochemská praxe – vznik a vývoj, *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 6, s. 13.

⁸⁵ HARANTOVÁ, Petra. *Možnosti praktické aplikace Cochemského modelu v České republice* [online]. iustin.cz, 10. listopadu 2009 [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://iustin.cz/files/pspharantova.pdf>.

4.1.2. Cochemský model ve světle tzv. Cochemské úmluvy

Vezmeme-li to po pořádku, první profesí, se kterou rodiče, jejichž vztah se rozpadl, přijdou do styku, představují advokáti. Ti mají povinnost v souladu s Cochemskou úmluvou nepodporovat své klienty v útočné strategii, ale naopak poskytnout hned v počáteční fázi jednání doporučení návštěvy rodinné poradny, centra či kontaktovat orgán péče o dítě, proto, aby se konfliktní situace v rodině vyřešila mimosoudně. Pakliže klient trvá na řešení situace soudní cestou, je advokát povinen sepsat podání.⁸⁶

Obdobou českého orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) je zde orgán péče o dítě, který bývá do věci zpravidla zapojen až po výzvě soudu. Zřídka kdy se může stát, že se na něj rodiče obrátí s radou o pomoc ještě před kontaktováním advokáta. Schůzka s rodiči probíhá vždy ještě před samotným prvním soudním jednáním a pracovník orgánu péče o dítě se na ní snaží nalézt smírné řešení, přičemž klade před rodiči důraz na jejich důležitost pro dítě. Samotné dítě může být na schůzce s orgánem péče o dítě přítomno.⁸⁷ Při soudním jednání je pak účast orgánu péče o dítě v rámci interdisciplinární součinnosti povinná. Sociální pracovník má za úkol, vzhledem k formě řízení, která je dle Cochemského modelu ústní, soudu ústně sdělit výsledky provedeného šetření.⁸⁸

Přednost a urychlení soudního řízení jsou klíčové k funkčnosti Cochemského modelu jako takového. Pokud se s jednáním začne okamžitě, jsou oba rodiče ve stejném výchozím postavení. Vyplývá to ze skutečnosti, že si advokáti rodičů v souladu s pravidly Cochemské konvence nevyměňují žádná písemná vyjádření. K tomuto mají prostor až při ústním jednání, v jehož průběhu poprvé vyřknou svůj názor k podání, jímž bylo řízení zahájeno. Není-li během soudního jednání dosaženo mezi rodiči dohody, soud řízení přeruší a nařídí setkání s odborníky prostřednictvím odborné poradenské pomoci. Rodiče jsou tomuto obligatornímu soudnímu opatření povinni vyhovět, neboť představuje závazek na základě odpovědnosti rodiče za dítě.⁸⁹ Zde Cochemský model sází na autoritu osoby soudce, který o vhodnosti nařízení tohoto opatření rozhoduje. Rodič, který chce dítě skutečně získat do péče musí s odborníky spolupracovat. Pokud tak nečiní, klesá jeho šance na svěřeni dítěte do péče, neboť je na něj v rámci řízení nahlíženo tak, že nesleduje skutečný zájem o dítě. Právě v tomto opatření tkví poměrně vysoká úspěšnost Cochemské praxe. Ze statistiky vyplývá, že ve více než 80 %

⁸⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 70.

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ DOSTÁLOVÁ, Soňa; KILLAROVÁ, Tereza. Cochemská praxe-role zapojených profesí. *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 7, s. 11.

⁸⁹ DOSTÁLOVÁ, Soňa; KILLAROVÁ, Tereza. Cochemská praxe-role zapojených profesí. *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 7, s. 10.

případů se díky pomoci odborné poradny podaří dospět k dohodě mezi rodiči. A to považuje Cochemská praxe za úspěch.⁹⁰

Během návštěv odborné poradny tak může dojít k několika potenciálním situacím. V tom nejlepším možném případě dojde k uzavření dohody mezi rodiči již během samotných návštěv. V tom případě soud řízení zastaví, případně, přejí-li si rodiče, aby byla dohoda schválena soudem, soud nařídí jednání dříve. Pokud mezi rodiči jednání před odborníky probíhá a jeví se jako pravděpodobné, že ke konsensu v brzké době dojde, ovšem ne ve lhůtě tří měsíců, advokáti stran požádají soud o odložení druhého jednání ve věci a vyčkají závěru sezení v poradně. Je-li konflikt mezi rodiči opravdu vyostřen a dohoda se uzavřít nepodaří, případně rodiče s odborníky nespolupracují, poradenství se ukončí a je nařízeno druhé soudní jednání.⁹¹

Svou roli v Cochemském modelu hraje rovněž soudní znalec, který do řízení vstupuje v případě, že se dohody nepodaří dosáhnout ani při druhém nařízeném soudním jednání. Soudnímu znalci je soudem uložena povinnost vypracovat znalecký posudek. Na rozdíl od naší české praxe takto vypracovaný znalecký posudek nezkoumá pouze výchovné předpoklady rodičů, ale orientuje se zejména na možná řešení konfliktu. Soudní znalec je zde brán jako jakýsi vyšší stupeň rodinného poradenství.⁹² K této fázi však dochází jen zřídka kdy, neboť vypracování takového znaleckého posudku je finančně velice nákladné a náklady hradí samy strany napůl. Z Cochemské praxe tak vyplývá, že se rodiče ve většině případů dohodnou nejpozději během druhého soudem nařízeného jednání.⁹³

K třetí fázi jednání ve věci dochází v případě, že se rodiče nepodaří přivést k dohodě ani v rámci druhého soudního jednání. Soudce se rodiče v této fázi snaží naposledy přesvědčit o tom, jak nevhodné je nechat o životě jejich, ale především jejich dětí, rozhodovat autoritativně soud. Pokud rodiče ani v této poslední fázi vyjednávání a komunikace nejsou k uzavření dohody nakloněni, soud autoritativně rozhodne.⁹⁴

Jakkoliv časově náročné a zdlouhavé se zapojení všech profesí v rámci Cochemského modelu může zdát, faktem je, že doba od podání návrhu do vydání rozhodnutí soudu při třetím jednání obvykle nepřesáhne dobu šesti měsíců.⁹⁵

⁹⁰ Manuál etablování interdisciplinární spolupráce [online]. cochem.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.cochem.cz/wordpress/wp-content/uploads/MANUAL-final-cochem-bez-orez.pdf>

⁹¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 70.

⁹² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 71.

⁹³ DOSTÁLOVÁ, Soňa; KILLAROVÁ, Tereza. Cochemská praxe-role zapojených profesí. *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 7, s. 14.

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 71.

4.1.3. Cochemský systém v českém právním prostředí

Cochemská praxe u české odborné veřejnosti budí poměrně velký zájem, což nepochybně zrcadlí vysokou míru nespokojenosti s momentální situací v oblasti rodičovských sporů o děti. Prvním soudem, který se u nás snaží o integraci prvků Cochemské praxe je Okresní soud v Novém Jičíně. Na základě iniciativy soudce a místopředsedy Okresního soudu v Novém Jičíně Vladimíra Poláka byla v roce 2016 ustavena řídicí skupina složená z opatrovnických soudců Okresního soudu v Novém Jičíně, zástupců všech OSPOD v jeho soudním obvodu, pracovníků Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, lokální pracovnice Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro Moravskoslezský kraj a místních poradenských a mediačních služeb.⁹⁶ První zkušenosti zatím ukazují překvapivě vysokou míru úspěšnosti v uzavírání dohod mezi rodiči.

V roce 2017 prvky Cochemské praxe začal aplikovat rovněž Okresní soud v Mostě. Mezi další soudy aplikující principy Cochemské praxe patří např. Okresní soud v Českých Budějovicích, Okresní soud v Chrudimi a Okresní soud v Jeseníku. Nicméně jde pořád o živý proces, který je u různých soudů v různých formách etablování a vývoje.⁹⁷ Výrazněji se u nás tento model zatím neprosadil, což je velká škoda, na jeho zavedení a rozšíření se ale soustavně pracuje.

Od roku 2015 u nás působí Cochem.cz, spolek, který vznikl za účelem prosazení uzákonění Cochemské praxe v České republice jako závazného postupu při opatrovnickém řízení, za jehož založením stojí tři lidé, Markéta Nováková, Jan Bogusch a Pavlína Maierová, kteří se věnují prosazování Cochemské praxe v ČR i nyní.

V roce 2015 se v Brně konala konference pořádaná Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, na které vystoupila Markéta Nováková, aby iniciativu Cochem.cz představila. Započala tím, že dva lidé (manželský pár) se mohou rozejít jako partneři, nesmí se však rozejít jako rodiče. S tím více než souhlasím. V životě člověka může potkat mnoho příjemných i těch méně příjemných situací, kdy rozvod/rozchod bude nepochybně jednou z nich. V každém případě by si ale dva dospělí lidé měli uvědomit, mají-li společný „závazek“ v podobě dítěte, že důležitějšími než oni sami, je v takové situaci jejich dítě. Minimálně do doby, než dosáhne zletilosti. A k celé situaci by se měli zodpovědně postavit. Na druhou stranu si čím dál více

⁹⁶ BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe* [online]. sancedetem.cz [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>.

⁹⁷ Manuál etablování interdisciplinární spolupráce [online]. cochem.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.cochem.cz/wordpress/wp-content/uploads/MANUAL-final-cochem-bez-orez.pdf>

v průběhu psaní této práce a načítání všelijakých zdrojů uvědomuji jednu věc. Tento můj závěr je dá se říci racionální, bez jakéhokoliv emočního podtextu. Situace dvou rozvádějících se lidí, kde mohou být, respektive jsou ve hře emoce jako nenávist, zloba, závist, nenaplněná láska, strach, zklamání, pocit vítězství/prohry, bude zcela jistě jiná. Nijak mi tedy nepřísluší zpochybnit, že v takovou chvíli je snadné od všeho se odprostit a myslet racionálně. Proto se mi myšlenka Cochemského modelu jeví jako vhodná a do budoucna snad získá tato praxe více místa i u nás.

Cílem iniciativy cochem.cz tak je, mimo to, aby interdisciplinární spolupráce byla standartním postupem, neboť není fér, aby tato pomoc byla nabídnuta rodičům kupříkladu na soudě v Novém Jíčině a na kterémkoliv jiném soudě by rodiče byli hlavně soupeři, a ne partneři.⁹⁸

V současné době probíhá realizace projektu Metodická podpora při etablování interdisciplinární spolupráce financovaného z evropského sociálního fondu, jehož cílem je vytvoření metodických materiálů vedoucích k etablování interdisciplinární spolupráce. Výstupem by měly být dvě metodiky, přičemž první zaměřená na profesi multidisciplinárního specialisty, která bude podněcovat realizaci interdisciplinární spolupráce vznikající na základě přenosu zahraničního know-how a druhá popisovat proces interdisciplinární spolupráce v celém kontextu tak, aby byl realizovatelný kdekoliv v ČR.⁹⁹

V průběhu psaní práce mne rovněž zajímalo, jaká je situace u „cochemských“ soudů u nás dnes. Za účelem zjištění, jak si soudy vedou, byla v první čtvrtině tohoto roku vypracována analýza rozhodování Okresního soudu v Mostě o svěřením dětí do péče v roce 2018. Ta ukázala, že tamní soudci specializující se na Cochemskou praxi, zachovávají dětem péči obou rodičů jen zřídka. Výsledky se liší podle konkrétního soudce, každopádně se pohybují v rozmezí kolem 3–15 % případů.¹⁰⁰ Podle statistiky ze stejného roku u Okresního soudu v Novém Jíčině, kde působí soudce Vladimír Polák, který se jako první u nás Cochemskou praxí inspiroval vyplývá, že ten svěřil přibližně 5 % dětí do střídavé péče a okolo 20 % do péče společné. To znamená, že péče obou rodičů zůstala zhruba čtvrtině dětí.¹⁰¹

⁹⁸ Seriál: Cochemská praxe – *Cochemský model neumí řešit všechno, jedná se však o zásadní prevenci pro většinu rodinněprávních soudních sporů*. [online]. iurium.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.iurium.cz/2018/03/31/serial-cochemska-praxe-cochemsky-model-neumi-resit-vsechno-jedna-se-vsak-zasadni-prevenci-vetsinu-rodinnepravnich-soudnich-sporu-rika-marketa-novakova/>.

⁹⁹ Metodická podpora při etablování interdisciplinární spolupráce [online]. cochem.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.cochem.cz/wordpress/nase-projekty/>.

¹⁰⁰ Analýza rozhodování „cochemského“ soudu v Mostě [online]. stridavka.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://stridavka.cz/analiza-rozhodovani-cochemskeho-soudu-v-moste/>.

¹⁰¹ Cochemská praxe v Novém Jíčině [online]. stridavka.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://stridavka.cz/cochemska-praxe-v-novem-jicine/>.

Je otázkou a dost možná úhlem pohledu, zda tato čísla budeme považovat za nízká nebo na ně budeme nahlížet jako na uspokojivá. Jednoznačně můžeme říci, že podstatně lépe je na tom Okresní soud v Novém Jíčině, z pohledu celostátních statistik výrazně nad průměrem, přesto je zde zbylých 75 %, tedy tři čtvrtina dětí, kterým péče obou rodičů zachována nebyla. Na druhou stranu jsou to stále zatím pouhé dva, tři roky od zavedení praxe u nás a má-li být úspěšná, bude vyžadovat další úsilí k jejímu prosazení. Ostatně sám Jürgen Rudolph, zakladatel Cochemské praxe počítal s pomalejším postupným nárůstem počtu dětí svěřených do společné, střídavé péče. Budeme-li se i my držet stejného trendu jako v Německu, mohly by být procenta a počet dětí, kterým bude zachována péče obou rodičů, v následujících letech vyšší a vyšší.

Závěr

Střídavá péče, jedna z forem péče o dítě, vedle péče výlučné a společné, kterou nabízí občanský zákoník, přičemž o ní musí v rámci soudního řízení rozhodnout soud, a tak trochu fenomén, který již není v českém rodinném právu žádnou novinkou, neboť loni oslavil dvacetileté výročí ukotvení v našem právním řádu, přesto hýbe dnešní společností. Institut mnohdy nechvalně hodnocený, o něhož rozvádějící se manželé vedou letité soudní spory. Nejlepší možné uspořádání péče o dítě po rozvodu manželství pro dítě, které díky tomu nepřichází o žádného z rodičů, je-li „střídavka“ nařízena nebo naopak strašák v podobě na krev rozhádaných, neústupných rodičů, kteří se nemohou dohodnout na vypořádání majetku natož tak na tom nejcennějším, co jim život přinesl a sice na jejich společném nezletilém potomku a jeho výchově.

Nejprve jsem se v práci zaměřila na teoretické uchopení institutu, respektive pojmů s ním souvisejících. Již z úvodních ustanovení OZ vyčteme, že „rodina, rodičovství a mateřství požívají zvláštní právní ochrany,¹⁰²“ čímž zákonodárce pokládá důraz na rodinu ve společnosti jako takovou. S konkrétní definicí však zákon nepracuje, proto je na místě nahlédnout do psychologických či sociologických slovníků, avšak ani zde nenalezneme pouze jednu shodnou definici. Přesto, že se názory odborníků liší, můžeme vyčíst jasnou shodu na tom, že vždy půjde o určitý okruh osob, které rodinu utváří. A těmto osobám chce zákonodárce poskytnout náležitou ochranu. S rodičovstvím pak úzce souvisí pojem rodičovská odpovědnost, který nahradil pojem rodičovská zodpovědnost užívaný za staré právní úpravy (zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů). Šlo však pouze o terminologickou změnu, neboť obsah rodičovské odpovědnosti se nikterak oproti předešlé právní úpravě nezměnil. I nadále je účelem rodičovské odpovědnosti předně ochrana nezletilých dětí a výkon povinností a práv plynoucích z rodičovství. Náleží oběma rodičům stejně a není ani zapotřebí, aby byli sezdaní. Stejně znamená, že by se měli v ideálním případě dohodnout na záležitostech dítěte. A to bývá mnohdy problém, který zapříčiní, že se o výchově dítěte vedou dlouhé soudní spory, které mohou mít, v nejhorším případě, vliv i na samotné nezletilé dítě.

Jednou ze tří výzkumných otázek, jež jsem si stanovila v úvodu práce, byla otázka, zda představuje priorita svěřením dítěte do střídavé péče ve světle judikatury Ústavního soudu soulad se zákonným ustanovením a zásadou nejlepšího zájmu dítěte. V průběhu psaní práce jsem došla k závěru, že je třeba říci, že se o žádnou prioritu ve skutečnosti nejedná. Jasným faktem je, že zákon ani jednu z forem péče o dítě neupřednostňuje, staví všechny tři naroveň. Co se týká

¹⁰² § 3 odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

rozhodnutí ÚS, tak ano, máme zde nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, v jehož odůvodnění se soudci vyslovili tak, že by soudy měly děti svěřovat primárně do péče střídavé a výjimečně do péče výlučné, ale podíváme-li se na rozhodovací praxi soudů, přesto do dnešního dne výrazně převládá nařizování péče výlučné. Může se proto naskytnout otázka další, a sice, proč dochází ze strany soudů k upřednostňování svěřování dětí do výlučné péče matky? Pakliže není dána žádná priorita mezi formami péče o dítě, ideálním stavem by přece bylo, kdyby k jednotlivým formám svěření docházelo rovnoměrně. Nicméně to ale soudy nejsou schopny, s ohledem na zásadu nejlepšího zájmu dítěte, zaručit. Podle mého názoru je oblast rodinného práva tak silně provázána emocemi, a právě s ohledem na citové vazby mezi osobami, je v tomto odvětví daleko těžší stanovit jasná formální pravidla, kterými se řídit. Respektive je žádoucí je stanovit, ale se sankcemi za jejich porušení nebo nedodržení se zde nesetkáme v takové míře, jako je tomu zvykem v jiných právních odvětvích.

V rámci druhé kapitoly práce jsem se zaměřila na kritéria vhodnosti střídavé péče, která Ústavní soud prvně formuloval ve svém nálezu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14, dost možná jako reakci na své předchozí rozhodnutí, ve kterém se přiklonil k prioritě střídavé péče. Aby tento svůj závěr zmírnil, stanovil tzv. subjektivní a objektivní kritéria, která musí obecné soudy posuzovat, pokud rozhodují o úpravě poměrů k dítěti a která zároveň musí být kumulativně naplněna ze strany rodičů, aby střídavá péče mohla být nařízena. Subjektivní kritérium přitom představuje skutečný a upřímný zájem o střídavou péči ze strany rodičů, což znamená, že pokud se některý rodič vysloví proti a o střídavou péči zájem nemá, střídavá péče by neměla být v žádném případě nařízena. Vzhledem k tomu, že samotný zájem o ni není dostačující, musí být dále naplněna rovněž objektivní kritéria, která jsou celkem čtyři. Mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou musí existovat pokrevní pouto, zároveň tato osoba, které bude dítě svěřeno do péče, musí respektovat a uznávat důležitost jiných osob v životě dítěte a styku s nimi dítěti nebránit, dále se bude v každém jednotlivém případě posuzovat schopnost rodiče zajistit vývoj dítěte, ale také vzdělávací, emocionální a jiné potřeby, a konečně čtvrté kritérium, kterým je přání dítěte a které se bude zkoumat odlišně v závislosti na věku dítěte a schopnosti/možnosti ho vyslovit. Některá kritéria dále podrobněji analyzuji v rámci jednotlivých rozhodnutí ÚS v následující kapitole, každopádně jsem si touto kapitolou odpověděla na druhou výzkumnou otázku a sice, zda existují přesně stanovená kritéria, která musí být v souvislosti s rozhodováním o střídavé péči zohledněna. Osobně hodnotím kritéria jako velice přínosná, a kromě toho, že mají oporu i v judikatuře ESLP, jsou pro obecné soudy dobrou „kostrou,“ aby je navedly k tomu, zda střídavá péče v úvahu přichází

či nikoliv. Tedy za předpokladu, že se jimi budou ve své rozhodovací praxi držet a velké úsilí věnují dokazování jejich (ne) naplnění.

Cílem diplomové práce byla analýza vybraných, i médii často zmiňovaných rozhodnutí Ústavního soudu České republiky, kterou jsem v nejvyšší míře soustředila v rámci kapitoly třetí. První rozhodnutí, které jsem podrobila analýze, byl náleží ÚS ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 v němž Ústavní soud znovu zdůraznil důležitost subjektivních a objektivních kritérií, která, pokud jsou naplněna, v souladu se stěžejní zásadou nejlepšího zájmu dítěte, kterým je péče obou rodičů, předpovídají úspěšnost svěřením dítěte do střídavé péče. V tomto případě však obecné soudy i přesto, že dospěly k závěru, že všechna kritéria naplněna jsou, svěřily nezletilé děti do výlučné péče matky. Poměrně nešťastné rozhodnutí, alespoň z mého pohledu, představuje náleží ÚS ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, kde se ÚS vyslovil k otázce vzdálenosti mezi bydlišti o střídavou péči usilujících rodičů. Záměrně volím slovo „nešťastné,“ neboť v tomto případě závěr ÚS napáchal více škody než užítku, když dospěl k závěru, že vzdálenost přes 300 km mezi jednotlivými bydlišti nepředstavuje pro výkon střídavé péče problém a pakliže oba rodiče naplňují všechny předpoklady (kritéria vhodnosti) stejnou měrou, střídavá péče může být bez problémů realizována tak, že nezletilé dítě bude vykonávat povinnou školní docházku současně na dvou základních školách, tedy určitou vymezenou dobu v místě bydliště matky a určitou vymezenou dobu v místě bydliště otce. Ostatně tak, jak to školský zákon dovoluje. Dle mého se ÚS přehnaně tvrdě držel kritérií a bohužel nepředvídal jaké negativní důsledky neustálé stěhování na dítě může mít. V tomto případě šlo o dítě, které s povinnou devítiletou školní docházkou teprve začínalo. Pokud se zamyslím, jak důležitý je pro děti tohoto věku kolektiv, ve kterém se pravidelně setkávají a plní například nejrůznější úkoly, nedovedu si představit, že takové dítě bude spokojené, když bude 14 dní v jednom kolektivu a následně na dalších 14 dní z tohoto kolektivu vypadne a bude je trávit v kolektivu jiném. Nejsem psycholog, aby mi příslušelo hodnotit, zda se dítě dokáže adaptovat či nikoli, přesto si myslím, že to na dítě žádný pozitivní vliv mít rozhodně nebude.

I přesto, že ÚS konstatoval, že vzdálenost není překážkou a střídavou péči potvrdil, rozhodoval s odstupem času o totožných účastnících znovu, konkrétně v náleží ÚS ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16. U dítěte se objevily psychické problémy, respektive nezletilé psychický stav se po několikaletém praktikování střídavé péče zhoršil což potvrdila jednak zpráva z pedagogicko-psychologické poradny tak i znalecký posudek a z tohoto důvodu byla následně střídavá péče zrušena. Kdyby však soudy více předvíдалy a rozhodovaly v opravdovém zájmu dítěte, mohla být situace vyřešena odlišně ihned. Dnes by podle mého názoru takovému závěru mohla pomoci tzv. cochemská praxe, která je v rámci některých soudů

v ČR již praktikována a jejíž vývoji a budoucnosti jsem se věnovala v poslední kapitole této práce. Třetí rozhodnutí, které jsem podrobila analýze bylo usnesení ÚS ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15, které se týká práni dítěte a v rámci kterého ÚS znovu zdůraznil jeho důležitost.

Závěrem musím uznat, že můj názor na střídavou péči byl mnohem skeptičtější před samotným psaním, nicméně po vypracování této diplomové práce se můj pohled na institut střídavé péče do jisté míry změnil. Zřejmě k tomu přispěl fakt, že až na pár rozhodnutí soudů s jejichž argumentací a závěry se neztotožňuji, probíhá posuzování jednotlivých předpokladů důkladně situace od situace a že učinit jakákoliv rozhodnutí o osudech členů rodiny je opravdu složité. Osobně bych největší přínos viděla v rozšíření povědomí a samotné aplikaci tzv. cochemského modelu, kterému jsem se věnovala v poslední kapitole. Za jeden z největších benefitů považuji rychlost řízení, ve kterých je model aplikován a práci a propojenost profesí, které v něm vystupují. Možné zlepšení bych do budoucna viděla v posílení vlivu psychologů v rámci řízení. Zatím je v české republice situace taková, že je pár soudů, jejichž soudci se na tzv. cochemskou praxi specializují, nicméně jde pořád o menšinu a je tak třeba říci, že jsme stále v začátcích a budeme-li chtít u nás tento model prosadit, bude to stát nejen mnoho úsilí, ale především finančních prostředků. Za osudy dětí to ale, myslím si, stojí. Nařízení střídavé péče totiž může být za určitých situací opravdu v nejlepším zájmu dítěte.

Seznam použité literatury

Monografie a články:

- 1) CIRBUSOVÁ, Martina; ROGALEWICZOVÁ, Romana. Cochemská praxe – vznik a vývoj, *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 6, s. 13.
- 2) DOSTÁLOVÁ, Soňa; KILLAROVÁ, Tereza. Cochemská praxe-role zapojených profesí. *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 7, s. 11.
- 3) FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 16.
- 4) HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 512.
- 5) HRUŠÁKOVÁ, Milena a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2014, s. 1021.
- 6) HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 213.
- 7) HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck. 2017, s. 227.
- 8) HURDÍK, J. *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 98.
- 9) KRÁLÍČKOVÁ, Z. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 23-24/2013. s. 801-813.
- 10) MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, s. 183-189.
- 11) MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. s. 19-20.
- 12) ROGALEWICZOVÁ, Romana. Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 7-8, s. 68.
- 13) ROGALEWICZOVÁ, Romana; KILLAROVÁ, Tereza. Realizace Cochemské praxe v České republice (2.) *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 9, s. 20-21.
- 14) ŠMÍD, O.; HRUŠÁKOVÁ, M. In HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.; WESTPHALOVÁ, L. a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 - § 975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. s. 817.
- 15) ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 184.

- 16) VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. Aplikovaná sociální psychologie I. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 325-327.

Internetové zdroje:

- 1) Analýza rozhodování „cochemského“ soudu v Mostě [online]. stridavka.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://stridavka.cz/analyza-rozhodovani-cochemskeho-soudu-v-moste/>.
- 2) BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe* [online]. sancedetem.cz [cit. 28. října 2019]. Dostupné na: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>.
- 3) Cochemská praxe v Novém Jíčině [online]. stridavka.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://stridavka.cz/cochemska-praxe-v-novem-jicine/>.
- 4) DOBRUŠKOVÁ, E., VEČERKOVÁ, P., HRDLIČKOVÁ, I., ŠILAROVÁ, E., HOLLÁ, K., VAVROŇOVÁ, M., HOLLÝ, M. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. mpsv.cz, 2012 [cit. 18. března 2019]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>.
- 5) HARANTOVÁ, Petra. *Možnosti praktické aplikace Cochemského modelu v České republice* [online]. iustin.cz, 10. listopadu 2009 [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://iustin.cz/files/pspharantova.pdf>.
- 6) KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*. [online]. [cit. 25. března 2019.] Dostupné na: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf.
- 7) Metodická podpora při etablování interdisciplinární spolupráce [online]. cochem.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.cochem.cz/wordpress/nase-projekty/>.
- 8) KRÍSTEK, A. Rodičovská odpovědnost pod drobnohledem. [online]. epravo.cz, 2. června 2016 [cit. 14. března 2019]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/rodicovska-odpovednost-pod-drobnohledem-101467.html>.
- 9) Manuál etablování interdisciplinární spolupráce [online]. cochem.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.cochem.cz/wordpress/wp-content/uploads/MANUAL-final-cochem-bez-orez.pdf>.
- 10) Unie otců – otcové za práva dětí. [online]. unie-otcu.cz, 2009, [cit. 19. března 2019]. Dostupné na: www.unie-otcu.cz.

- 11) ŘEZNÍČEK, David, HEJNÁ, Alena. *Společná péče o dítě po rozchodu rodičů*. [online]. epravo.cz, 3. února 2017, [cit. 19. března 2019]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-pece-o-dite-po-rozchodu-rodicu-104923.html>.
- 12) Seriál: Cochemská praxe – *Cochemský model neumí řešit všechno, jedná se však o zásadní prevenci pro většinu rodinněprávních soudních sporů*. [online]. iurium.cz, [cit. 30. října 2019]. Dostupné na: <https://www.iurium.cz/2018/03/31/serial-cochemska-praxe-cochemsky-model-neumi-resit-vsechno-jedna-se-vsak-zasadni-prevenci-vetsinu-rodinnepravnich-soudnich-sporu-rika-marketa-novakova/>.
- 13) Statistické údaje získané ze Statistického přehledu soudních agend za rok 2012, druhá část, str. 60. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.
- 14) VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Jak to Ústavní soud myslel se střídavou péčí o dítě*. [online]. roedl.net, [cit. 21. března 2019]. Dostupné na: http://www.roedl.net/fileadmin/user_upload/Roedl_Czech_Republic/clanky/2014/Pravni_radce_11_2014_PVO.pdf.

Právní předpisy:

- 1) ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- 2) ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- 3) zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 4) zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- 5) zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 6) zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- 7) zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- 8) Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, publikovaná jako sdělení MZV č. 34/1998 Sb.

Judikatura:

- 1) Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/2009
- 2) Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13
- 3) Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13
- 4) Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

- 5) Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15
- 6) Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16
- 7) Rozsudek ESLP ze dne 23. září 1994 ve věci Hokkanen proti Finsku, č. 19823/92
- 8) Rozsudek ze dne 21. 12. 2010, Anayo proti Německu, č. 20578/07
- 9) Rozsudek ze dne 15. 9. 2011, Schneider proti Německu, č. 17080/07